

تأثیر بحران‌های اقتصادی در ارتکاب جرم

سارا رحیمی^۱، زهره افشار^۲

^۱کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد بین‌الملل قشم
^۲وکیل پایه یک دادگستری، کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه آزاد واحد بین‌الملل قشم

چکیده

مسئله اقتصاد همواره یکی از ضروریات و اساس جامعه است؛ این مسئله خود می‌تواند عاملی در جهت توسعه اقتصادی باشد، در واقع اقتصاد شکوفا و پویا عاملی است که می‌تواند به ایجاد یک توسعه اقتصادی کمک نموده و در کنار آن جرم نیز کاهش داشته باشد. از منظر جرم‌شناختی، رکود اقتصادی و بحران‌های ناشی از آن می‌تواند یک عامل اساسی و مؤثر در ایجاد جرم باشد. در واقع بحران‌های اقتصادی به فراخور زمان و مکان‌های خود، می‌توانند عاملی مهم در تحقق جرم تلقی شده و سازوکارهای مربوط به فرآیند تسریع جرم را به دنبال داشت باشند. جرائم اقتصادی از جمله جرائمی است که امنیت ملی کشورها را با تهدید مواجه می‌سازد. گسترش جرائم اقتصادی مانع دستیابی دولت به اهداف ملی در حوزه اقتصادی شده است. در حیطه فعالیت‌های اقتصادی آنچه باعث می‌شود یک عمل مفسده انگیز تلقی گردد، مضر بودن آن عمل و وارد کردن ضرر به جامعه و افراد جامعه است. لذا واژه ضرر همیشه با جرائم اقتصادی همراه بوده و بدون ضرر جرمی تحت عنوان جرائم اقتصادی محقق نمی‌شود. سیاست جنایی ایران با تبعیت از اصل «قانونی بودن جرائم و مجازات‌ها» خود را ملزم به رعایت این اصل نموده است، بنابراین برای تعیین چارچوب جرائم اقتصادی در حقوق ایران بایستی در این محدوده حرکت نمائیم، با این همه با مذاقه در متون جزایی عنوان مشخصی به نام جرائم اقتصادی نداریم؛ اما واقعیت مفاصد اقتصادی در جامعه امری انکارناپذیر است که به اقتصاد جامعه لطمه وارد می‌آورد و از این رو با مذاقه در قوانین متفرقه چه بسا بتوانیم حدود و ثغوری را تعیین و مشخص نماییم. سیاست کیفری که یکی از ابعاد سیاست جنایی به شمار می‌رود به کلیه تدابیر و پاسخ‌های کیفری اطلاق می‌شود که تنها پس از وقوع جرم توسط قوای دولتی و رسمی و در چارچوب قوانین و مقررات و به منظور جلوگیری از ارتکاب مجدد بزه به طور قهرآمیز و همراه با خشونت اعمال می‌گردند. در این رابطه انگیزه مالی فرد یا افراد حقیقی و حقوقی در گسترش جرائم اقتصادی یکی از مسائلی است که به شدت موجب آشفته‌گی اقتصادی شده و این جرائم در سطح کلان موجبات آشفته‌گی اقتصادی و فروپاشی آن را به دنبال دارد که خود به نوعی مغایر با امنیت ملی بوده و بر آن تأثیر منفی می‌گذارد. به باور بسیاری از اندیشمندان در حوزه جرم‌شناسی، بحث اساسی و اصلی در گستره تقابلات بحران اقتصادی و جرم موجب می‌شود تا شاهد شکل‌گیری جرم و جنایت در بحران‌های اقتصادی باشیم که به جهت دیدگاه‌های مرتبط با جرم‌شناختی و همچنین اقتصادی قابل تبیین است و در این پژوهش مورد توجه قرار گرفته و بررسی می‌گردد. روش تحقیق در این پژوهش بر اساس کتابخانه‌ای و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بر اساس توصیفی-تحلیلی بوده که استفاده از مطالعات و منابع و اسناد در این زمینه قابل توجه است. در مجموع و بر اساس پژوهش انجام شده می‌توان نتیجه‌گیری نمود که

مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه

Online ISSN: ۲۴۷۶-۴۴۶۹

Print ISSN: ۲۵۳۸-۲۰۳۹

www.irijournals.com

دوره ۹، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۲

صفحات ۴۹۴-۵۰۴

بحران‌های اقتصادی تأثیر مستقیم و اثرگذاری را بر ارتکاب جرم و همچنین شکل‌گیری جرم دارند و این مسئله تا زمانی که از سوی دولت‌ها برای مقابله با بحران‌های اقتصادی چاره‌ای اندیشیده نشود همچنان بر بزهکاری و ارتکاب جرم اثرگذار است.
کلیدواژه: اقتصاد، جرم، بحران اقتصادی، جرم اقتصادی.

مقدمه

اقتصاد سالم را می‌توانیم یکی از نیازهای بشری بدانیم که بر اساس آن شاهد ایجاد اشتغال، شکوفایی امعه و ... خواهیم بود و در زمانی که با رکود و تورم مواجه باشیم اقتصاد شکلی دیگر به خود گرفته و موجب فقر، بیکاری خواهد شد. بر این اساس به نظر می‌رسد وجود اشتغال پویا و کارآمد خود عامل مهمی در افزایش و ایجاد یک نگرش مؤثر در ارکان های جامعه بوده و موجب می‌شود تا شاهد شکل‌گیری یک اقتصاد پویا عاری از جرم باشیم.

وضعیت بد اقتصادی عامل اساسی و مهمی برای انگیزه پیداکردن مرتکبان جرائم و تحقق این جرائم است که خود شرایط بد و حساسی را در جامعه ایجاد نموده و مشکلات عدیده ای را رقم می‌زند. مسئله بحران‌های اقتصادی و تأثیر مستقیم آن در ارتکاب جرم یکی از موضوعات مهم و اساسی در مقوله جرم‌شناختی و راهکارهای مقابله با پدیده جرم در وضعیت بد اقتصادی است که در این پژوهش بدان پرداخته شده و موضوع را از موضوعات قبلی مجزا می‌سازد که این مسئله جنبه نووری تحقیق را مشخص می‌نماید.

جرم

مسئله جرم، یک معضل اساسی و مهم است که در هر جامعه ای وجود داشته و همواره حوامع با آن دست و پنجه نرم می‌کنند، توسعه فرآیند جرم در هر جامعه ای موجب می‌شود که به فراخور آن یک جامعه را با مشکلات عدیده ای مواجه می‌کند و حوامع برای پیشگیری از آن تمهیداتی را می‌اندیشند.

اقتصاد

«اقتصاد»^۱ در لغت به معنای رفتن میانه، تعادل داشتن، خرج کردن به قاعده، تعادل دردخل و خرج و اساساً تعادل در هر کار است؛^۲ مفهوم اصطلاحی نیز تعاریف متنوعی از اقتصاد شده است که از معنای لغوی دور نیست و بیشتر این اتفاق نظر وجود دارد که اقتصاد روش مهم رفتار مناسب در تولید، توزیع و مصرف است. از این‌رو گفته اند: «اقتصاد علمی است که رباط به شیوه تولید، توزیع و مصرف بوده و همچنین نگرش به مصرف و چگونگی نتایج آن‌ها است».^۳ ارائه تعریفی جامع و دقیق از علم اقتصاد نیز مانند بسیاری از علوم، کار بسیار مشکلی است؛ ولی به نظر می‌رسد تعریفی نسبتاً جامع از آن چنین است: «علم اقتصاد می‌توان علمی دانست که در روش انتخاب و شیوه استفاده از منابع محدود (با یا بدون کمک پول)، برای تولید کردن اجناس متنوع و پخش نمودن آنها برای مصرف حال و آینده بین طبقات اجتماعی فعالیت دارد»؛^۴ این تعریف تا حدودی گستردگی علم اقتصاد را نشان می‌دهد که فرایند تولید، توزیع و مصرف را بررسی می‌کند و بنابراین به‌طور فراگیر در تمام فعالیت‌های اجتماعی اقتصادی نقش دارد.

بحران اقتصادی

رونق، رکود و بحران، اجزای جدانشدنی نظام اقتصادی است که در طول تاریخ به اشکال مختلف بروز نموده و در نهایت کامل شدن اقتصاد را به دنبال داشته است. عوامل متفاوت رونق و رکود در در واقعی بحران را موجب می‌شوند، روند تکاملی نظام اقتصاد سرمایه‌ای در چند قرن اخیر را تشکیل داده اند. شاهد سقوط فعالیت‌های اقتصادی باشیم، تولیداتی که کارخانه‌ها صورت می‌دهد به فروش نرسد، در نهایت مجبور می‌شوند قسمتی یا در برخی مواقع تمام کارهای خود را متوقف کنند. از نظر زمانی اگر این رکود بیشتر از ۲ سال طول بکشد آن را بحران اقتصادی می‌نامند.

بنا به تعریف، بحران اقتصادی در گستره و محدوده چرخه اقتصادی، دوره ای را شامل می‌شود که اقتصاد حالت بسته داشته و محدود و محدودتر می‌شود؛ به بیان دیگر در این دوره شاهد رشد اقتصادی نیستیم. این مدت معمولاً دو دوره ۳ ماهه پی‌درپی تعریف می‌شود. تعریف کلی تری که از رکود اقتصادی ارائه می‌شود عبارت است از نزول بیش از پیش فعالیت‌ها در کل اقتصاد که حداقل چند ماه طول بکشد. اثرات رکود اقتصادی در شرایطی طوری است که می‌توان در بخش‌های مختلف اقتصاد از

^۱ Economy

^۲ عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، چ ۳۱، تهران: انتشارات امیرکبیر ۱۳۸۴ ص ۱۸۷

^۳ محتشم دولتشاهی، طهماسب، مبانی علم اقتصاد: اقتصاد خرد اقتصاد کلان، انتشارات خجسته ۱۳۸۱ ص ۲۰

^۴ آصف زاده، سعید، مبانی اقتصاد، چ ۷، انتشارات دانشگاه علوم پزشکی قزوین ۱۳۸۴ ص ۵

قبیل رشد تولید ناخالص داخلی، کار، درآمدهای افراد، تولیدات صنعتی و قیمت های عمده و خرده فروشی آن را مشاهده نمود. رکود اقتصادی به جهت این که تقاضا محدود می شود شکل می گیرد.^۵

جرایم اقتصادی

در خصوص تعریف جرایم اقتصادی، اتفاق نظر در تعریف و مصادیق مربوط به آن نمی توان یافت ولی راجع به آیین دادرسی خاص جرایم و مجازات ها، تمامی حقوقدان ها یک جمع بندی کلی دارند که زیر حقوق کیفری اقتصادی شکل می گیرد. در حقوق داخلی شاه شکل گیری تعریف دقیق و یکسانی از جرم اقتصادی نیستیم؛ و خلاءهای قانونی در این خصوص داریم. از آنجایی که جرم اقتصادی را نمی توانیم دارای یک مفهوم خاص در حقوق کیفری بدانیم، تعریف و توصیف آن، به جهت گسترده بودن، گسترش داشتن تنوع جرایمی که با آن ارتباط دارد و جایگاه مرتکب جرم، فعالیت تخصصی او، نفع اقتصادی مورد حمایت و غیره چندان آسان نیست. به همین جهت شاهد تعاریف مختلفی از این مسئله هستیم. به علاوه، شک به وجود آمده در مورد این مسئله که آیا «جرم اقتصادی» نزدیک به مفهوم جرم شناختی بوده یا با توجه به تحولاتی که در سال های اخیر - از جمله جرم انگاری هایی که درباره فعالیت های مجرمانه جدید در ارتباط با این معنا، میل و رغبت به تغییر صلاحیت محاکم و غیره - یک مفهوم مختص حوزه سیاست جنایی است، بر دشواری ارائه یک تعریف افزوده است.^۶

مبانی نظری تأثیر بحران اقتصادی بر وقوع جرم

توسعه پدیده جرم و همچنین وقوع آن همواره مورد توجه جوامع مختلف بوده است. بر این اساس شاهد این مسئله هستیم که مسئله بحران های اقتصادی نیز عاملی مؤثر و مستقیم در تحقق جرم بوده و به واسطه آن شاهد شکل گیری نوعی جرایم بر اساس شاخص های رکود اقتصادی خواهیم بود. به واقع بحران های اقتصادی عاملی مهم در تحقق و توسعه فرآیند خیزش جرم داشته که به واسطه آن شکل و شمایل تحقق جرم در یک جامعه را سامان داده و بر این اساس ایجاد یک جرم ملاک و معیار اصلی در انجام بحران های اقتصادی است.^۷ در این باب نظریات مختلف و متفاوتی از تأثیرات بحران اقتصادی بر تحقق جرم را در این بخش مورد بررسی قرار داده ایم. در این مقوله بررسی و امعان نظر در خصوص شکل گیری جرم در مواقع بروز بحران های اقتصادی از منظر نظریه پردازان اقتصادی و همچنین کیفری عاملی مهم و اساسی است.

مبانی نظری عوامل اقتصادی مؤثر بر جرم

جرم را می توان یک موضوع چند حالتی دانست؛ و همواره از دیدگاه جامعه شناسی، روان شناسی، حقوقی و اقتصادی می توان آن را مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار داد؛ تحقیقات داخلی و خارجی متعددی از دهه ۱۹۶۰ میلادی با همکاری اقتصاد دان ها و جرم شناسان در خصوص این رابطه (رابطه جرم و اقتصاد) شکل گرفته است. مبانی مرتبط با جرم شناسی و اقتصاد، سه عامل اثرگذار بر وقوع جرم مورد بررسی قرار گرفته اند. در مطالعات اولیه، متمرکز بر تحلیل هزینه و فایده بوده است. دسته دوم، وضع اقتصادی مورد بررسی قرار گرفته و در مطالعات آخر، اثر شرایط نحوه نیروی کار در اقتصاد (مانند دستمزدها و نرخ بیکاری) روی نرخ ارتکاب جرم، مورد توجه و بررسی واقع شده است.^۸

سوابق تحقیق

۱- عیسی زاده، سعید، مهرانفر، جهانبخش و مهرانفر، مهدی؛ (۱۳۹۱)؛ بررسی ارتباط میان جرم و شاخص های کلیدی اقتصاد کلان در ایران، بیان می کند فقر عامل اساسی و مهم در تحقق جرم بوده و این فقر می تواند به مرور تمامی ارکان های جامعه را با مشکل مواجه کند؛ توسعه جرم نیز به واسطه گسترش همین فقر است که موجب می شود تا ما شاهد یک جامعه پویا نباشیم

^۵ گسن، ریموند، جرم شناسی بزهکاری اقتصاد ی (نظریه عمومی تزویر) تحقیق و ترجمه: شهرام ابراهیمی، چاپ دوم، تهران: میزان ۱۳۹۲ ص ۴۵

^۶ شهریورص ۳۵ و خرداد پنجم، سال ۲۵، پژوهش، شماره و مجلس توسعه؛ آفت، اداری فساد و شیرانی، محمد (۱۳۹۰)، اختلاس

^۷ احمدوند، خلیل، «رابطه اقتصاد با وقوع جرم»، همایش بین المللی حقوق کیفری دانشگاه شیراز، ۱۳۹۸ ص ۳

^۸ مکیان، نظام الدین، «تحلیل رابطه بین سرقت و نابرابری درآمدی رویکرد بیزین (مطالعه موردی ایران)»، فصلنامه پژوهش های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار) سال هجدهم شماره سوم پاییز ۱۳۹۷ ص ۱۴۸

و به تبع گسترش فقر، جامعه نیز به سمت رکورد اقتصادی و جرم پیش رود. وی بیان می کند برای مقابله با جرم ابتدا باید فقر را در جامعه ریشه کن نمود تا به واسطه این مسئله شاهد رکورد اقتصادی و بحران‌های ناشی از آن نباشیم.

۲- فطرس، محمدحسن، دلایمیلان، علی و قربان سرشت، مرتضی؛ (۱۳۹۴)؛ اثرات فقر، بیکاری و شهرنشینی بر جرایم علیه اموال در استانهای ایران، بیان می نماید می توان جرم را بر اساس شاخص های کلان اقتصادی مورد بررسی قرار داد؛ بر این اساس به نظر می رسد مهم ترین عامل در تحقق جرم، شهرنشینی های بی برنامه و به دور از اصول اقتصادی است که به مرور موجب می شود تا شکاف های اجتماعی در آن ایجاد شده و خود عاملی مؤثر در بروز جرم باشد. وی اذعان می دارد برای اینکه این پدیده را بتوان ریشه کن نمود جلوگیری از مهاجرت های بی رویه به شهرها می تواند یک عامل مهم در مقابله با پدیده جرم باشد.

۳- کوتر، رابرت و یولن، تامس؛ (۱۳۹۴)؛ حقوق و اقتصاد، بیان می نماید امروزه شاهد هستیم که دولت ها یکی از جنبه های تعهدات خود را در جهت توسعه جامعه و مقابله با فقر قرار داده اند؛ اما مقابله با فقر زمانی می تواند مثمر ثمر باشد که شاهد این مسئله باشیم که دولت ها با ایجاد راهکارهایی عملا تلاش دارند تا در مقابله با فقر تلاش کنند. این مقابله با فقر زمانی نتیجه می دهد که باعث شود تا شاهد کاهش جرم در کشورها باشیم زیرا عامل اساسی و اصلی در گسترش جرم همین مسئله فقر و بی کاری است که موجب بروز جرم می شود.

۴- مکی پور، ذبیح اله و ربانی خوراسگانی، علی؛ (۱۳۹۶)؛ بررسی علل اقتصادی آسیب های اجتماعی با تأکید بر رابطه تورم و جرائم در ایران، به این مسئله اشاره می کند مسئله رشد اقتصادی با وقوع جرم امکان پذیر نیست، در واقع از دید وی تا زمانی که جرم در جامعه وجود داشته باشد این مسئله موجب فقر شده و بر این اساس باید ابتدا پدیده فقر را ریشه کن نمود تا از این طریق مسئله جرم را نیز در جامعه کاهش داد و پس از آن می توان به توسعه اقتصادی امیدوار بود.

۵- صمدی، علی حسین؛ (۱۳۹۰)؛ تورم، بیکاری و جرائم اقتصادی، بیان می کند بیکاری را می توان یک عامل مهم و مؤثر در ایجاد پدیده جرم دانست. برای این که شاهد ایجاد جرم در جامعه باشیم، مسئله بیکاری در کنار فقر می تواند یک عامل حساس و مهم باشد که با گسترش آن در جامعه خصوصا در بین جوانان شاهد روی آوردن آنان به جرمی نظیر خرید و فروش مواد مخدر، سرقت، قتل و سرقت به عنف هستیم که حتی در برخی از جوامع موجب بروز جرائم خشن نیز می شود. به واقع با رفع بیکاری می توان به کاهش جرائم امیدوار بود.

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و روش تجزیه و تحلیل اطلاعات بر مبنای توصیفی- تحلیلی بوده است. در بخش های ابتدایی که به تبیین مفاهیم اصلی همچون اقتصاد، جرم، جرائم اقتصادی در این خصوص پرداخته می شود و نظریه های مختلف در این خصوص مطرح شده است و همچنین در قسمت هایی که به مسئله تأثیر رکود اقتصادی بر جرم در این خصوص پرداخته شده اشاره می گردد از روش توصیفی استفاده شده و در قسمت های بعد که به بررسی مصداقی پیشگیری از جرم در جامعه و راهکارهای مرتبط با آن در این باره پرداخته شده است از روش تحلیلی استفاده می نماییم. اطلاعات لازم از طریق کتابخانه و همچنین مقالات و پایان نامه های مرتبط با موضوع جمع آوری می گردد. همچنین از بانک های اطلاعاتی و سایت های معتبر در فضای مجازی به منظور دسترسی به اسناد معتبر استفاده می گردد.

فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی

به نظر می رسد بحران های اقتصادی موجبات فقر، نابرابری های اقتصادی، بیکاری، سرقت و پولشویی را به دنبال دارد.

فرضیه فرعی

۱- از جمله پیامدهای بحران اقتصادی در ارتکاب جرم کاهش احساس امنیت، تضعیف اعتماد عمومی، گسترش رفتارهای ضداجتماعی، فشارهای روانی و غیره از جمله پیامدهای گسترش جرم در جامعه است.

۲- راهکارهای مقابله با بحران های اقتصادی در جهت پیشگیری از جرم ساماندهی وضعیت اقتصادی جامعه توسط دولت و مقابله با مفسدان اقتصادی در این راستاست.

پیشگیری های غیر کیفری

در کنار راهکارهای کیفری می توان به راهکارهای غیر کیفری نیز اشاره نمود زیرا تنها اعمال مجازات و کیفر نمی تواند در مقوله پیشگیری از جرم در شرایط بد اقتصادی پاسخگو باشد؛ بنابراین و بر این اساس به نظر می رسد توسعه و تدوین رویکرد قانونگذار در خصوص پیشگیری غیر کیفری از جرایم در زمان بحران اقتصادی یک عامل مؤثر باشد در خصوص مقابله و پیشگیری از شکل گیری جرم در صورت بحران های اقتصادی، می توان در کنار پیشگیری های کیفری، پیشگیری های غیر کیفری را نیز مدنظر قرار داد. به واقع این پیشگیری ها به نظر می رسد در کنار پیشگیری های کیفری می تواند در صورت بروز بحران اقتصادی در کاهش تحقق جرم مؤثر باشد.

سیاست گذاری در توسعه اقتصاد

شکل گیری اقتصاد با محوریت مردم برای گذر نمودن از یک اقتصاد دولتی یک امر بدیهی و لازم است بر این اساس و به واسطه آن حضور بخش خصوصی و تعاونی به عنوان فعالان اقتصادی خصوصی به به آسانی و با انگیزه ویژه ای در کشورها صورت می پذیرد و موجب می شود تا آنان برای تامین نیرهای خود، به جوانان جویای کار روی بیاورند. این امر زمانی محقق می شود که بسترهای قانونی برای این که این بخش ها مورد توجه و نظر قرار گیرند توسط سیاست گذاران اقتصادی انجام شود.

تقویت بنیان های خانواده

به طور کلی به نظر می رسد خانواده یکی از نهادهای مهم و حساس در ایجاد و ارتباط با عنصر مؤثر با جامعه است. به باور اندیشمندان جامعه شناسی و اجتماعی، نهاد خانواده از دیرباز نهادی بوده است که شخصیت فرد در آن شکل گرفته است و به واسطه این مسئله تقویت بنیان های خانواده موجب می شود تا مسئله جرم در خانواده وجود نداشته و یا بسیار کم رنگ خواهد بود. توسعه فرآیندهای مرتبط با موضوع خانواده و تأثیر آن بر گسترش جرم بدین صورت است که هر زمانی خانواده با مشکلات عدیده اقتصادی مواجه بوده است روی به سوی جرم نیز در افراد شکلی جدی تر به خود گرفته است. بر اساس رویه های مربوط به توسعه و تقویت بنیان های خانواده، رویکرد جامعه به تحقق و توسعه بنیان های اقتصادی خانواده از جمله ایجاد اشتغال می تواند در این فرآیند بسیار مؤثر بوده و ایجاد و توسعه دیدگاه های مربوط به حقوق اجتماعی و اقتصادی خانواده را پررنگ تر نماید.^۹

آموزش و ارتقای فرهنگ عمومی در راستای ساماندهی وضعیت اقتصادی جامعه

یکی از راهکارهای اساسی برای جلوگیری از رشد اندیشه های بزهکارانه در افراد توجه ویژه به تعلیم و تربیت افراد در سنین طفولیت است. از جمله نظریاتی که در حوزه پیشگیری اجتماعی دارای راهکارهایی اساسی در کنترل جرم می باشد نظریه خود کنترلی هیرشی و گاتفردسون است. در این تئوری برای پیشگیری از جرم و تربیت افراد خطر گریز و اجتماعی توجه به تربیت طفل در اولویت قرار داده شده است. به نظراین دو جرم شناس کودکانی که پدر و مادر آنها رفتارهای صحیح را به آنان آموزش می دهند و مراقب رفتارهای آنان هستند در آینده خود کنترلی بیشتری را کسب می کنند و راحت تر از سایرین با وسوسه های مجرمانه مقابله می کنند.^{۱۰}

از دیدگاه این تئوری خانواده هایی که در تربیت فرزندان خود بی تفاوت و آسان گیر هستند و خواسته های فرزندان شان را نسنجیده برآورده می کنند باعث رشد زیاد خواهی در شخصیت آنان و کاهش قدرت مقابله با وسوسه های مالی میگردند. از این رو پیشنهاد می گردد برای آنکه کودک در آینده در کنترل نفسانیات و تشخیص صواب و خطا دچار تزلزل نگردد حسن و قبح اعمال وی مورد نظارت و تذکر قرار گیرد.^{۱۱}

^۹ اعزازی، شهلا «جامعه شناسی خانواده با تاکید بر نقش ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر»، تهران: روشنگران، ۱۳۷۷، ص ۱۵۰

^{۱۰} پژوهش، شماره ۵۳، تابستان ۱۳۹۹، ص ۶۸ و مجلس اسلامی، نشریه کنترل و الله، نظارت، لطف فروزنده

^{۱۱} بزهکاران یقه سفید، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۸، شماره ۳، زمستان ۱۳۹۸، ص ۱۵

اگر فرایند جامعه پذیری و کنترل اجتماعی در خانواده به طور مناسب و سالم اجرا شود می توان انتظار داشت که فرزندان که در چنین خانواده هایی رشد می کنند در آینده شهروندانی قانون گرا باشند؛ زیرا خانواده در ایجاد باورهای اجتماعی و انگاره های مثبت بسیار مؤثر است و می تواند از توسعه نگرش های ضداجتماعی جلوگیری کند. هیرشی پیشنهاد می کند برای پدرهای بی مسئولیت، ضمانت اجراهای مالیاتی وضع شود. وی معتقد است اجرای این اصلاحات (نظارت مستقیم خانواده) در سیاست گذاری بر سطح رفتار مجرمانه تأثیر مستقیم دارد، موجب تقویت پیوندهای خانواده، افزایش اجتماعی شدن و ایجاد خودکنترلی بیشتر در فرزندان خواهد شد، در نهایت این امر می تواند از بروز رفتار انحرافی آمیز جلوگیری میکند.^{۱۲}

از این رو برای پیشگیری زودرس از جرایم مالی باید کودکان را متوجه این نکته اخلاقی کرد که تصاحب اموال اشخاص امری قبیح و مذموم است. و در صورتیکه کودکی مرتکب چنین خطایی شد باید به او تذکر داد یا حتی وی را تنبیه کرد.

مقابله با مفسدان اقتصادی

از آنجا که کارکنان و شهروندانی که در یک اقدام فاسد درگیر می شوند به ارزیابی منافع و هزینه های این اقدام می پردازند؛ از این رو لذا روشهایی برای کنترل فساد اداری مؤثرند که به نحوی سبب کاهش منافع یا افزایش هزینه های مورد انتظار برای عوامل دخل در مسأله بشوند. به چنین روشهایی، مبارزه با فساد در چارچوب مدل عرضه و تقاضای فساد اطلاق می شود. بنابراین روشهای مؤثر کنترل فساد اداری باید حداقل یکی از نتایج ذیل را به دنبال داشته باشد.

روشهای کاهش جرم در ابعاد خارجی

امروزه فساد اداری و مالی به یک معضل جهانی مبدل شده و دولت ها آگاهند که فساد باعث آسیب های بسیاری می شود و هیچ حدّ و مرزی هم نمیشناسد، هماهنگی و نتایج و پیامدهای آن نیز بنا بر نوع سازمان سیاسی و اقتصادی و سطح توسعه یافتگی، گوناگون است. به هر صورت، فساد موجب انحطاط است و سیاستهای دولت را در تضاد با منافع اکثریت قرار می دهد و باعث هدر رفتن منابع ملی می گردد.^{۱۳} به عبارتی، فساد یک بیماری است که رویه ها و معیارهای پیشرفت اشخاص در بوروکراسی دولتی را فاسد می کند.

نتیجه گیری

همان طور که در این پژوهش بدان پرداخته شد، مسئله بحران اقتصادی در ایجاد جرم یک رابطه مستقیم و معنادار با هم دارند. بر این اساس به نظر می رسد اصلی ترین نتیجه بحران های اقتصادی در جوامع گسترش جرم است که یکی از اساسی ترین و اصلی ترین موضوع در این پژوهش بوده است.

۱- می توان گفت امروزه بحران های اقتصادی که ناشی از عوامل مختلفی همچون تحریم، ورشکستگی اقتصادی و ... است در هر شرایطی می تواند مشکلات عدیده ای را برای جامعه فراهم کند. توسعه یافتن جرایم اقتصادی که بر اساس بحران های اقتصادی شکل می گیرند یک عامل مؤثر و مهم ایجاد جرم هستند بر این اساس جرائمی در سطح خرد که جرائمی همچون سرقت، کلاهبرداری و ... نیز با توجه به شرایط جامعه ایجاد شده و این روند موجب می شود تا شاهد شکل گیری یک سیاست کیفی در قبال پیشگیری از جرائم اقتصادی و تحقق جرم در دوره بحران اقتصادی باشیم.

بر این اساس و بر مبنای دیدگاه نظریه پردازان جرم شناختی، مسئله بحران اقتصادی می تواند در صورت عدم مهار، موجب مشکلات بسیار آشکاری در جامعه باشد، ایجاد پدیده مهاجرت نیز که در ارتباط با مسئله بحران های اقتصادی ایجاد می شود یک روند حساس و مهم را دنبال می کند که می تواند موجب ایجاد حاشیه نشینی شده و این حاشیه نشینی که بر اساس مهاجرت صورت گرفته است شرایط را بیش از پیش برای شهروندان ساکن در شهرها دشوار می کند؛ زیرا این گروه های مهاجر می توانند با جذب شدن در گروه های مجرمانه به فعالیت های بزهکاری تن دهند.

۲- توسعه عوامل مؤثر در زمان بحران های اقتصادی همچون فقر، بیکاری، فحشا و ... عاملی است که به جهت شکاف های طبقاتی در یک جامعه ایجاد می شود بر این اساس جامعه روند نزولی و رو به سقوط را طی نموده که منجر به گسترش

^{۱۲} بهار ۱۳۹۹ ص ۱۱ شماره حقوق، سال دوم، تعالی جوانمرد، بهروز ترجمه هیرشی، تراویس نظریه دو بر، درآمدی، کلی ولش

^{۱۳} افضلی، پیشین، ص ۲۳۶

دیدگاه‌های کیفرگرایی و اعمال مجازات برای مقابله با این پدیده می‌باشد. در این باره به نظر می‌رسد مسئله بحران اقتصادی عامل و عواملی را به عنوان یک مسئله افزایش نرخ جرم مورد توجه داشته باشند.

مقوله بیکاری و فقر که مسئله اصلی در فرآیند ایجاد جرم است می‌تواند در ارتباط با مسئله بحران‌ها و تنش‌های اقتصادی شکلی جدی به خود گرفته و موجب شود که قانونگذاران کیفری برای مهار این پدیده چاره‌ای را بیاندیشند. عمده راهکارهایی که شکل می‌گیرد به جهت مقابله با شکل‌گیری این ظام‌های طبقاتی است که بر اساس آن طبقه فرودست برای جبران کمبودهای خود روی به سوی دزدی و همچنین موارد مرتبط با آن می‌کند.

۳- مسئله بحران اقتصادی تنها به جرایم خرد محدود نمی‌شود و جرایم کلان را نیز دربر می‌گیرد. بر این اساس به نظر می‌رسد عامل اصلی و اساسی در ایجاد جرایم اقتصادی به صورت کلان، بحران‌های اقتصادی است که بر اساس آن برخی به جهت سوء استفاده از موقعیت خود تلاش دارد تا با جرائمی همچون اختلاس، تبانی، رشوه و ... در راستای حفظ منفعت خود و گروه خود برآید. این مسئله نیز دست کمی از جرایمی همون سرقت نداشته و می‌تواند مشکلات عدیده‌ای را در جامعه ایجاد کند.

۴- بر این اساس باید کنترل جرایم در زمان بحران‌های اقتصادی در صورت‌های گوناگونی صورت پذیرد و و تنها نمی‌توان یک راهکار را دنبال کرد؛ زیرا، ممکن است این جرم به شکل‌های دیگر و گوناگون نیز بروز یافته و ادامه داشته باشد. برای این که یک کارآمدی مطلوب را در کنترل جرم داشته باشیم می‌توان شیوه‌های مختلف را در این خصوص بررسی نموده و بر اساس آن اعمال نمود.

۵- برای نمونه می‌توان گفت که برخی از مجازات‌ها برای مجرمان اقتصادی خرد ممکن است زیاد بوده و این مجازات‌ها برای مرتکبان جرائم کلان باید شکلی دیگر به خود بگیرد. بر این اساس باید طبقه بندی مجازات‌ها در حل بحران‌های اقتصادی مدنظر قرار گرفته و با گسترش نظام کیفر دهی برای مجرمان طرناک در کنار مجرمانی که از روی ناچاری دست به دزدی می‌زند تفاوت قائل شد. این مسئله می‌تواند موجب شود که مجرمان در زمان بحران اقتصادی بر اساس شرایط خاص خود از دیدگاه قانونگذار نگاه شوند و دیگر آنان را بر اساس یک مجازات ثابت نتوان اعمال قانون نمود.

۶- در واقع مجرمان فاسدان اقتصادی که دو سطح خرد و کلان را تشکیل می‌دهند:

الف- سطح خرد که شامل سارقین منازل، خودروها، قاچاقچیان خرده‌پا، اختلاس کنندگان مبالغ اندک، کلاهبرداران غیر حرفه‌ای در آن هستند؛ دلایل این جرم‌ها نیز عواملی است که در بحران اقتصادی ایجاد شده و شامل بیکاری، فقر مالی و فرهنگی است و بدون سازماندهی، طراحی و پیچیدگی هستند.

ب- در سطح کلان؛ نیز اشخاص و گروه‌هایی نمود می‌یابند که برای دست پیدا کردن به اهداف به هدف‌های غیرقانونی خود رانت‌های مختلف سیاسی-اقتصادی ناشی از برقراری روابط با صاحبان قدرت و نفوذ در دستگاه‌های متولّی منابع اقتصادی که باید صرف تولید و اشتغال و رفاه عمومی شوند، بهره‌گیری نموده و موجب ایجاد انحراف در منابع اقتصادی می‌شوند.

در این باره به نظر می‌رسد برای مهار این مجرمان باید هرکدام را به تفکیک مورد مجازات قرار داد. در کنار آن با تقویت سازمان‌های حرفه‌آموزی در زندان‌ها و مراکز تربیتی می‌توان مجرمانی را که از سر ناچاری به دزدی روی آورده‌اند و بیکار بوده‌اند را آموزش حرفه‌ای داد تا بر این اساس در راستای کاهش جرم اقدامات موثری را صورت داده باشیم.

در مجموع به نظر می‌رسد ارتکاب جرم با بحران اقتصادی ارتباط معنادار و نزدیکی دارد که می‌تواند یکی از فرصت‌های بی‌بدیل برای سوء استفاده کنندگان از این موقعیت باشد که با کنترل دقیق دولت در ارتباط با این مسئله کنترل این جرم حتی در شرایط نامطلوب اقتصادی وجود خواهد داشت.

عوامل کاهش فساد، ایجاد زمینه اشتغال و کاهش بیکاری، توزیع عادلانه فرصت‌ها و جلوگیری از رانت خواری، فراهم کردن حداقل امکانات زندگی برای همه مردم است. به این ترتیب عوامل کاهش جرم عبارتند از: صنعتی شدن، توزیع عادلانه درآمد، کاهش نرخ بیکاری، کاهش فقر نسبی.

پیشنهادها

با توجه به پژوهش انجام شده، پیشنهاد‌های زیر جهت بهتر شدن موضوع ارائه می‌گردد:

۱- بازنگری در مجازات‌های مرتبط با مجرمان اقتصادی و تفکیک جرائم خرد و کلان از یکدیگر؛

- ۲- بازبینی سیستم مجازات دهی و کیفردهی در خصوص مجرمان خرد و کلان در راستای تحقق برنامه های مربوط به ساماندهی اقتصادی در شرایط بحران اقتصادی؛
- ۳- ایجاد اشتغال برای جوانان جویای کار و همچنین کسانی که می‌توانند و می‌خواهند کار داشته باشند اما نمی‌توانند آن را داشته باشند؛
- ۴- تشهیر بزهکاران اقتصادی کلان و شناسایی آن به جامعه برای پیشگیری از تکرار و عبرت آموزی آنان در تحقق تکرار جرم؛

منابع

۱. ابراهیمی، نبی الله «تأملی بر مبانی و فرهنگ کپنهاک» فصلنامه سیاست خارجی، س ۲۱، ش ۲ زمستان ۱۳۸۶
۲. احمدوند، خلیل، «رابطه اقتصاد با وقوع جرم»، همایش بین‌المللی حقوق کیفری دانشگاه شیراز، ۱۳۹۸
۳. احمدی، حبیب، جامعه شناسی انحرافات، چاپ ششم، تهران: سمت ۱۳۹۲
۴. اذرمین، افشین، «جرم پورسانت در حقوق کیفری ایران»، مجله حقوقی دادگستر، شماره ۶۱، تابستان ۱۳۸۶
۵. اسکندری چراتی، آذر، «بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مؤثر بر بزهکاری نوجوانان»، فصلنامه تحقیقات حقوقی خصوصی و کیفری، شماره ۳۴، زمستان ۱۳۹۶
۶. دانائی فر، ایمان، «تأثیر رشد اقتصادی، بیکاری، تورم و شهرنشینی بر وقوع جرم در کشورهای اروپایی (مطالعه موردی: قتل عمد)»، فصلنامه راهبرد توسعه، سال شانزدهم، پاییز ۱۳۹۹
۷. دانش، تاج زمان؛ مجرم کیست، جرم شناسی چیست، تهران، کیهان، ۱۳۹۳
۸. داوودی، پرویز، «بحران‌های اقتصادی و راه حل اقتصاد اسلامی»، مجله اقتصاد دانشگاه شهید بهشتی، شماره اول، بهار ۱۳۸۹
۹. درگاهی، حسن، «عوامل مؤثر بر جرم مالی در ایران با تأکید بر ادوار تجاری و آسیبهای اجتماعی»، فصلنامه علمی مطالعات اقتصادی کاربردی ایران سال نهم، پاییز ۱۳۹۹
۱۰. رنای، محسن، «سرمایه اجتماعی، حلقه پیوند عدالت و اقتصاد»، مجموعه مقالات چهارمین همایش دوسالانه اقتصاد ایران، تهران: پژوهشکده اقتصاد دانشکده تربیت مدرس. ۱۳۸۶
۱۱. زمانی، علی اکبر، درآمدی بر ابعاد مفاسد و جرایم اقتصادی و پیامدهای آن بر امنیت ملی فصلنامه کارآگاه شماره ۷، زمستان ۱۳۸۸
۱۲. ساکی، محمد رضا؛ حقوق کیفری اقتصادی، تهران، انتشارات جنگل، ۱۳۸۹، چاپ اول
۱۳. سام آرام، عزت الله، «نقش عوامل اجتماعی در بیکاری جوانان»، کار و جامعه، شماره ۹۸، زمستان ۱۳۸۲
۱۴. ستوده، هدایت الله، «آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات)»، چاپ ۲۸، ویرایش ۹، تهران، انتشارات آوای نور، ۱۳۸۹
۱۵. سعیدی، داوود، «تحلیل حقوقی عوامل اقتصادی جرم»، فصلنامه مطالعات شبه قاره دانشگاه سیستان و بلوچستان سال هفتم شماره بیست و هشتم، پاییز ۱۳۹۵
۱۶. سماواتی پیروز، امیر تأملی بر جرایم اقتصادی از منظر بایسته های حقوق جزای اقتصادی. مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ضمیمه شماره ۵۶، زمستان ۱۳۹۰
۱۷. سماواتی پیروز، امیر. تأملی بر جرایم اقتصادی از منظر بایسته های حقوق جزای اقتصادی. مجله تحقیقات حقوقی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ضمیمه شماره ۵۶، زمستان ۱۴۰۰
۱۸. سوتیل، کیت، پیلو، مویرا و کلر تیلور، شناخت جرم‌شناسی، ترجمه میرروح الله صدیق بطحایی اصل، دادگستر، چاپ دوم، زمستان ۱۳۸۸، ص ۲۳۲

۱۹. شیرانی، محمد اختلاس و فساد اداری، آفت توسعه؛ مجلس و پژوهش، شماره ۲۵، سال پنجم، خرداد و شهریور ۱۳۹۸
۲۰. شیرانی، محمد، اختلاس و فساد اداری، آفت توسعه؛ مجلس و پژوهش، شماره ۲۵، سال پنجم، خرداد و شهریور ۱۳۹۰
۲۱. عباسی نژاد، حسن، «بررسی رابطه جرائم اجتماعی و متغیرهای اقتصادی در ایران»، فصلنامه علمی-پژوهشی برنامه رزی و بودجه، سال نوزدهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۳
۲۲. فرجیها، محمد؛ محمدباقر مقدسی پاسخهای کیفری عوام گرایانه به مفاسد اقتصادی. دایره المعارف علوم جنایی (مجموعه مقاله های تازه های علوم جنایی). کتاب دوم، ۱۳۹۲
۲۳. فروزنده، لطف الله، نظارت و کنترل اسلامی، نشریه مجلس و پژوهش، شماره ۵۳ تابستان ۱۳۹۹
۲۴. فعال جو، حمید رضا، «بررسی غیرخطی عوامل مختلف اقتصادی مؤثر بر وقوع جرم در ایران»، فصلنامه مجلس و راهبرد، شماره ۹۰، تابستان ۱۳۹۶
۲۵. کوتر، رابرت و تامسن یولن؛ حقوق و اقتصاد، ترجمه: دیداله دادگر و حامده اخوان، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، چ چهارم، ۱۳۸۹
۲۶. کرد علیوند، سهیلا، «بررسی رابطه احساس محرومیت نسبی و بزهکاری نوجوانان»، دوفصلنامه پژوهشهای جامعه شناسی معاصر سال هفتم، شماره ۳۱، پاییز و زمستان ۱۳۹۶
۲۷. گسن، ریموند، جرم شناسی بزهکاری اقتصادی (نظریه عمومی تزویر) تحقیق و ترجمه: شهرام ابراهیمی، چاپ دوم، تهران: میزان ۱۳۹۲
۲۸. مدنی قهفرخی، سعید، ضرورت مبارزه با فقر و نابرابری در ایران، چاپ اول، تهران: آگاه ۱۳۹۴
۲۹. مرادی، گلمراد؛ سعیدی پور، بهمن، «بررسی نقش محرومیت نسبی در ایجاد رفتار جمعی جوانان شهر کرمانشاه بر اساس نظریه تعاملگرایی بلومر»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، سال هفتم: شماره ۲، تابستان ۱۳۹۶
۳۰. معین فر، سجاد، محسنی، رضا علی و نوریان، ایوب، «زمینه های شکل گیری قاچاق کالا و آسیب شناسی برنامه های مقابله با آن». فصلنامه علمی تخصصی دانش انتظامی مازندران، سال هفتم، شماره چهارم (پیاپی ۲۷) ۱۳۹۵
۳۱. مکیان، نظام الدین، «تحلیل رابطه بین سرقت و نابرابری درآمدی رویکرد بیزین (مطالعه موردی ایران)»، فصلنامه پژوهشهای اقتصادی (رشد و توسعه پایدار) سال هجدهم شماره سوم پاییز ۱۳۹۷
۳۲. مهدوی پور، اعظم، تعقیب و تحقیق جرائم اقتصادی؛ روشها و ویژگیها. علوم جنایی (مجموعه مقاله های تازه های علوم جنایی)، کتاب دوم، تهران: میزان ۱۳۸۵
۳۳. مهدی پور خراسانی، ملیحه «مطالعه تطبیقی میزان سرمایه اجتماعی در بین افراد بزهکار غیربزهکار شهر یزد»، پایاننامه ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه یزد، یزد ۱۳۹۴
۳۴. مهرگان، نادر و گرشاسبی فخر، سعید، «نابرابری درآمدی و جرم در ایران». فصلنامه پژوهش های اقتصادی سال یازدهم، شماره ۴، تابستان ۱۳۹۰
۳۵. ناظریان، شهرام، نقش حسابگری در پیشگیری کیفری از جرایم اقتصادی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه شهید بهشتی، پیز ۱۳۹۷
۳۶. نجفی ابرنآبادی، علی حسین، از جرم یقه سفیدی تا جرم اقتصادی. دیباچه در: مایکل ال بنسون و دیگران. جرایم یقه سفیدی، رویکردی فرصت مدار. ترجمه: اسماعیل رحیمی نژاد تهران، میزان ۱۳۹۱
۳۷. نیازپور، امیرحسین، «حقوق پیشگیری از بزه کاری در ایران»، مجله حقوقی دادگستری، شماره های ۴۹ - ۴۸، بهار و تابستان ۱۴۰۰

۳۸. هاشمی، حسن، حمایت کیفری از نظام اقتصادی، پایان نامه کارشناسی ارشد جزا و جرم‌شناسی، دانشگاه قم، ۱۳۸۴

۳۹. ولش، کلی، درآمدی بر دو نظریه تراویس هیرشی، ترجمه بهروز جوانمرد، تعالی حقوق، سال دوم، شماره ۴ بهار ۱۳۹۹

۴۰. یزدانیان، علی، بررسی فقهی حقوقی رشوه در حقوق کیفری ایران، کنفرانس پنجمین رویکرد پژوهشی در علوم انسانی و مدیریت، ۱۳۹۶

۴۱. یساری، محمد، تحلیل رابطه لگوی حکمرانی خوب و فسادا داری، مجله فرهنگ مدیریت، شماره ۱۰ تابستان ۱۳۹۹